

לדירך ניתני או זה וזה יורד ולוקח או זה וזה יורד ולוקט, האמר ליה שמואל לרב ענן תני או זה וזה יורד ולוקח או זה וזה יורד ולוקט, מר בריה דרבנא מתני ליה לקולא זה וזה יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד ע"כ.

ופליגי המפרשים בכמה נקודות בסוגיא זו:

[א] פליגי בפירוש הספק שבמשנה דכלאים המובאה, י"א¹⁹ דמיירי בודאי כלאים בהכרם, והספק [בא"י ובסוריא] הוּא, אם בא מאותו כרם או ממקום אחר, וי"א²⁰ דמיירי בספק כלאים [כגון ספק אם נורע במפולת יד ואסור, או נורע סמוך לכרם ומותר].

[ב] פליגי גם בפירוש קושיתו של עולא, י"א²¹ דס"ל דהלל"מ דערלה הוא חמור יותר מכלאים שאינו אלא מדברי סופרים, וממילא מחמירין בערלה להיות יורד ולוקח דוקא, ומקילים בכלאים להיות אפי' יורד ולוקט. וי"א²² דכלאים שהוא מדברי סופרים באמת חמור מערלה שהוא הלל"מ [ונמסר מסיני דספיקו מותר לגמרי], וממילא מקילין בערלה להיות יורד ולוקח בכל אופן, ובלבד שלא יראה שהוא לוקט מודאי ערלה, ובכלאים מחמירין שלא י"א **אוצר החכמה**:

[ג] פליגי בפסק ההלכה, י"א²³ דקי"ל כעולא דמחלק בין ערלה לכלאים, וי"א²⁴ דקי"ל כמר בריה דרבנא דמתני לקולא זה וזה יורד ולוקט, וי"א²⁵ דקי"ל זה וזה יורד ולוקט [ע"פ גירסא שלנו בירושלמי ערלה פ"ג ה"ז]²⁶.

עו. ב"ח [י"ד סי' רצ"ד ס"ט] בדעת הרמב"ם, וכן מבואר בדברי הר"ן והב"י, ר"ן בדעת רש"י [ואפשר גם בדעת האחרים], תוס' ר"י הוקן, תוס' ר"ד, תוס' הרא"ש [בשם רש"י], ומאירי.

עח. רא"ש [הל' כלאים סי' א', אפי' בדעת הרמב"ם], הנהגות הב"ח בדעת רש"י, וטור, וכן הוא גם דעת הט"ז.

עט. כל הראשונים שפירשו הענין, והם רש"י [ד"ה היינו וד"ה ובלבד], תוס' ר"י הוקן, ר"ן בשם רש"י ובשם האחרים, תוס' ר"ד, מאירי, רא"ש [הל' ערלה סי' א'], ובאחרונים, הב"י, שכתב בסוף דבריו דיורד ולוקט הוא חומרא], דרישה, ועוד.

פו. ט"ז [בדעת הטור והרמ"א], וע"י בבית מאיר שכתב בספרת הט"ז ולא בפירושו בהסוגיא.

פא. רא"ש [הל' ערלה סי' א'], רמ"ך, ב"י [בדעת הטור, וכן סובר מדעתיה], ב"ח ודרישה וט"ז בדעת הטור.

פב. רמב"ם בחשוכה [מהדורת בלאו סי' ק"ל], ר"ן.

פג. ר"ש [ערלה פ"ג מ"ט], תוס' ר"י הוקן, ב"י בדעת הרמב"ם, ומאירי.

פד. ועיקר היותא מסוגיא זו הוא לידע דלדעת כל הראשונים ערלת חו"ל שוה לכלאים בחו"ל, או עכ"פ חמור ממנו, וא"כ לפי השיטות דספק כלאים שהותר בחו"ל הוא ספק אם נורע באיסור או בהיתר, נמצא דלא הותר ללקוט ביד מספק כלאים אפי' במקום שהוא ספק השקול [ולכל הדעות יש איסור ללקוט ביד, ולאיוה דעות יש גם איסור לראות הלקיטה], ונמצא דגבי ערלה ג"כ אסור ללקוט ביד אפי' מספק השקול דומיא דכלאים. ומוכח מזה דלא הותר ספק כל דהו, דאי הותר ספק כל דהו א"א לומר שאסור ללקוט ביד מספק השקול [וסברא זו הוזכרה במדבכי קידושין סי' תקכ"ב וגם

איתא בב"ב [דף כ"ד ע"א] שהוא חצבא דחמרא דאשתכח בפרדיסא דערלה, שריא רבינא, לימא משום דסבר לה דר' חנינא [דרוב וקרוב הלך אחר רוב, ורובא דעלמא אינו ערלה], שאני התם דאי מיגניב מינה אצנועי בגויה לא מצנע, ¹¹³⁴²⁴⁷ דחנ"מ חמרא, אבל ענבי מצנעי [ואסורים] ע"כ.

והנה י"א¹⁰ דעובדא זו היתה בחור"ל, וי"א¹⁰ דהיתה בא"י. ועוד פליגי במסקנת הסוגיא, דיי"א¹⁰ דהא דאסור בעינבי הוא רק למאן דאזיל בחר קרוב, אבל לדידן דקי"ל כר' חנינא דאזיל בחר רוב גם עינבי מותרים, וי"א¹⁰ דמסקנת הגמ' היא דלכו"ע עינבי אסורים, דכאן נמצא וכאן היה הוי כרוב או עדיף מרוב.

ויש לדעת, דאי מיירי הגמ' בחור"ל והמסקנא לאסור ענבים הנמצאם בכרם, נמצא דאסורים בחור"ל כאן נמצא וכאן היה אף כשהוא נגד רובא דהיתרא. ויש לדעת מהו כח של הכרעה זו דמועיל נגד רוב, האם הוא כספק הקרוב לודאי, או דעדיף מיניה.

ונלעג"ד בזה, דכיון דהרמב"ם כתב בדין זה "שלא הענבים נגנבו מאותו כרם", ומבואר דאינו אלא ספק השקול, א"כ לא מסתברא לומר דהחולקים על הרמב"ם שסוברים דכאן נמצא וכאן היה מכריע, פליגי עליו לגמרי וסוברים דההכרעה היא ודאית, אלא מסתברא שסוברים דהיא הכרעה בתורת קרוב לודאי, וכך הוא באמת לשון רבינו יונה והטור, שרבינו יונה כתב "יותר יש לתלות" שבא מכרם זה, והטור כתב "קרוב הדבר וכו'". ולפי"ז מוכח דלהסוברים דהגמ' מיירי בחור"ל, ולפי המסקנא כאן נמצא וכאן היה אסור, נמצא דכל ספק שיש בן מכריע לאיסור, אסור בחור"ל, ואינו צריך וודאות גמורה¹⁰, וכן מבואר בערוה"ש [סי' רצ"ד אוצר החכמה].

בערוה"ש סי' רצ"ד סי"ג וסי"ד].

פא. כ"כ התוס', הגהות אשירי, רבינו יונה, הרשב"א, והריטב"א, וכן הוא סתימת הטושי"ע, וכ"כ הנרי"א [סי' רצ"ד סי"ק ל"ג ול"ד] והבית אפרים [אה"ע סי' י"א].

פו. כ"כ החזו"א [ערלה סי' י"א סק"ד], והדברות משה [כ"כ סי' י"ח ענף ה'] בדעת הרמב"ם, וכן נראה מוכרח מלשונו [שאסור הענבים מספק, וכל ספק פותר בחור"ל לפי הרמב"ם].

פז. רא"ש [כ"ב שם], ורבינו יונה בתירוץ ראשון, והגהות אשירי.

פח. רבינו יונה בתירוץ שני, רמב"ן, ריטב"א, ח"י הר"ן, רמב"ם, טושי"ע.

פט. הנה הריטב"א שם כתב דכאן נמצא וכאן היה הוא ודאי גמור, ולכן אפי' לר' חנינא דאזיל בחר רוב, כאן לא אזלינן בחר רוב, והוכיח בן ממה שאסורים הענבים בחור"ל, דמזה פוכח דכאן נמצא וכאן היה הוא ודאי גמור, ומבואר פדבריו דכאן נמצא וכאן היה הוא ודאי גמור אפי' במקום שמתנגד לרוב. אלא דיש להקשות על הוכחה שלו, דהא בהס"ד דהסוגיא שם, רצה הגמ' לומר דלמאן דפליג על ר' חנינא, היין אסור בחור"ל משום דקרוב עדיף, אף שאין זה וודאות גמורה [המועלת גם לר' חנינא], וא"כ מהיכ"ח דלמסקנא בעינן וודאות גמורה כדי לאסור הענבים בחור"ל, וצ"ע. ועכ"פ מלשון רבינו יונה והטור מוכח דלא נחתו לדברי הריטב"א, ולכן לא העתקתיו במגנים.

סי'זן שכתב דאם כל ספק כל דהו מותרת או אפי' במקום חזקת כאן נמצא וכאן היה ג"כ מותרת.³

שיטת המור

כתב הטור [יו"ד סי' רצ"ד ס"ט] וד"ל הילכך בא"י ספיקה אסור ובחור"ל ספיקה מותר, כיצד כרם שיש בו נטיעות של ערלה וענבים נמכרים תוצה לו, אפי' יודע שהובאו מאותו הכרם מותרין, רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה, ואצ"ל כרם שהוא ספק ערלה, שהוא מותר עכ"ל. ומבואר מדבריו בהציור הראשון של ספק ערלה, דמיירי בכרם שיש בו נטיעות של ערלה ונטיעות של היתר, וכ"כ כל האחרונים. וגם פשוט דלא התיר אלא ספק השקול [כגון מחצה על מחצה וכדומה], ולא רוב ג"כ, שהרי השהה הספק בא"י והספק בחור"ל, ואם איירי גם ברוב ופריש מרוב, הא אין זה חשיב ספק בא"י אלא ודאי, ולוקין עליו.

אמנם בלשון הטור י"ק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה נחלקו האחרונים בפירושו. י"א³² דר"ל שאסור לראות הלקיטה מספק ערלה [כגון שאין הנטיעות ניכרות לו, או שאינו רואה בדיוק מאיזו נטיעות הוא לוקט], וי"א³³ דאינו אסור אלא לראות הלקיטה מודאי ערלה, אבל מן הספק מותר לראות. ויש לחקור לפי דעת המקילין בזה, מהו כשיש מקום מסוים בכרם, שבו עומדות הנטיעות של ערלה, וראה הענבים יוצאים מאותו מקום המסוים, אם זה נכלל בהיתר של ספק ערלה בחור"ל אף שהוא ספק רחוק, או אינו נכלל בהיתר. ונלענ"ד רכיון דהטור כתב "אפי' יודע שהובאו מאותו הכרם מותרין" ולא פי' חידוש זה, דמותר אפי' אם יודע שיוצא מצד הערלה, ^{אוצר החכמה} מוכח דלא התיר בכה"ג. ומאי דלא פי' שלא יראה הענבים יוצאים מצד הערלה, היינו משום דציוור המשנה הוא בנטיעות מעורבות, שלא היו הנטיעות של ערלה בצד מסוים, ולכן בכרם כי האי אין לאסור אלא כשרואה שהוא לוקט מן הערלה [לפי שיטה זו].

ובסוף דברי הטור, לגבי כרם שכולו ספק ערלה, נחלקו האחרונים ג"כ בפירושו. י"א³⁴ שאסור לראות

32. והעיר ר' ברוך מושיקוביץ שליט"א שלפי השיטות שהולכים על השטמ"ק בב"מ דף ר' ע"ב וסוברים דרוב הוא ודאי גמור, איך שייך לומר דחזקת כאן נמצא וכאן היה יהא עדיף מרוב, ועל כרחך צ"ל דבמקום כאן נמצא וכאן היה ליכא ספק כלל, ולכן לא נאמר דין של רוב. ונלענ"ד דקושיא מעיקרא ליחא, דודאי גם החולקים על השטמ"ק מסכימים דשייך בירור שעדיף מרוב, שהרי בי ערים ודאי עריפי מרוב [והרי רוב אינו מכריע אפי' במקום תרי ותרי שיש חלות ספק], אלא דסברי דבמקום שהולכים בתר רובא דינו כודאי גמור [שזהו בכלל גזה"כ דאחרי רבים להטות], ולא חשיב ספק לשום דין תורה, אבל במקום בירור עדיף מיניה הולכים בתר אותו בירור שהוא עדיף טפי, ודינו כמו שכתבתי בפנים [והיינו משום דבכה"ג ליכא גזה"כ לחשבו כודאי גמור].

33. כ"כ הדרישה והביית, וכן מוכח בב"י דס"ל דערלה חמור מכלאים לרעת הטור, והרי גבי כלאים ס"ל להטור [סי' רצ"ז] דאסור ללקוט בידים מספק כלאים, ולכן בערלה אסור אפי' לראות הלקיטה מן הספק.

34. ט"ז.

35. ב"י, בי"ח, ודרישה.

הלקיטה, וי"א^צ שמותר לראות ואינו אסור אלא ללקוט ביד, וי"א^צ שמותר ללקוט ביד.

והנה יאמר המתעקש, דנהי דלא התיר הטור בפירוש אלא ספק השקול, וגם מוכח מדבריו דלא התיר ענבים יוצאים מכרם שהוא ודאי ערלה, אפי"ה הא אפשר שמחיר בכל ספק אפי"ה ספק כל דהו וגם רוב, והאי דלא התיר בענבים היוצאים מכרם ערלה הוא משום דזה חשיב ודאי, מדין כאן נמצא וכאן היה. וכי"ת הא מ"מ עדיין לית ליה להטור מקור להתיר ספק כל דהו, יש להביא לזה ג' מקורות. א' מלשון ההלכה הנאמר בגמ', ספיקא מותר ודאה אסור, ולכאור' הל"ל ודאה אסור ספיקא מותר, שהרי הלל"מ באה לאסור, ועוד אמאי קאמר ודאה אסור בכלל דלכאור' הוא מיותר, אלא דאתא למימר דרק ודאי אסור וכל ספק מותר. ב' ממאי דקי"ל כדברי המיקל אפי"ה ביחיד במקום רבים. ג' ממאי דמותר לספק ודאי ערלה לחבירו אם אין האוכל יודע שהוא ערלה.

התשובה לזה, דהנה לפי הסוברים בדעת הטור דאסור לראות הלקיטה או ללקוט ביד מספק ערלה כשהוא ספק השקול, פשוט דאין מקום לומר דהתיר אף ספק כל דהו. וכן הוא באמת הפשטות בדעת הטור, שהרי בהל' כלאים סי' רצ"ו פסק כדעת הרא"ש^צ דלא הותר ללקוט ביד מספק כלאים, רשיטת הרא"ש נוכח כל הראשונים שפירשו הענין^צ היא דערלה חמור מכלאים, או עכ"פ שוה לו, וא"כ תמוה מאד לומר כדברי הט"ז, שכתב דהטור חולק על אביו הרא"ש נוכח על כל הראשונים^צ, והיקל בערלה יותר מכלאים. ואפי"ה את"ל כדברי הט"ז, דהתיר הטור ללקוט ספק ערלה בידים, הא לית ליה להטור שום מקור מהג' מקורות הנ"ל להתיר ספק כל דהו. דהנה הטור לא העתיק לשון הגמ' "ודאה אסור ספיקא מותר" אלא כתב "בחור"ל ספיקא מותר", ולכאור' מוכח שלא למד כלום מלשון הגמ' דהקדים ודאה לספיקא וגם הוסיף "ודאה אסור", ואדרבה, הביא הטור המשנה בערלה, דמיירי בספק השקול, לפרש ההלכה דספיקא מותר. וגם אין לו להטור מקור ממאי דקי"ל כדברי המיקל, דהא מבואר בטור [סי' רצ"ד סכ"ה] בענין נוטע לרבים, דהרא"ש לא פסק כר' יהודה דפוטרי בנוטע לרבים אפי"ה בחור"ל נוכחאמת הרא"ש לא פירש בהדיא דלא קי"ל כר' יהודה בחור"ל, אלא דדייק כן הטור ממה שלא חילק בהדיא, וס"ל דלא אמרינן מעצמנו הלכה כדברי המיקל^צ, ומוכח דס"ל דלא נאמר כלל זה אלא באופנים מסוימים, וכבר כתב החזו"א [ערלה סי' י"א סק"ה] דלשיטות הראשונים דלא אמרינן הלכה כדברי המיקל בכל גוונא מוכח דאין זה משום ספק עי"ש. וגם אין לו להטור מקור מדין ספק לי ואנא איכול, דהא הטור השמיט דין זה, ופי"ה הביי דהיינו משום דס"ל דלא נאמר אלא למ"ד ערלת חור"ל הלכתא מדינה, ואנן קי"ל כמ"ד הלל"מ^צ [והט"ז לא חלק על הביי בזה, ואף הערוה"ש שחלק על הביי בזה, י"ל דלא כתב כן אלא משום שלא ראה דברי השיטה לא נודע למי שכתב בהדיא כדברי הביי,

צד. כן משמע ברי"מ דלא אסר אלא הלקיטה בידים, וכן דעת הלבוש להלכה.

צה. ט"ז וערוה"ש.

צו. הל' כלאים סוף סי' א'.

צז. והיש"ש [קידושין פ"ק סי' ע"ח] פי' דספק לי הוא רק במקום שכבר הוא ספק להמאכיל, והוא כדעת תוס' ר"י הוקן.

ואילו היה רואה דברי השיטה לא נודע למי היה חוזר בו^{טז}].

היוצא מכל הנ"ל, רדעת הטור היא דלא הותר אלא ספק השקול, ולהרבה אחרונים לא הותר אלא באופנים מסוימים, ואין לו להטור שום מקור להתיר ספק כל דהו, וכ"ש רוב ערלה.

שיטת הב"י

~

הנה הב"י הביא ב' שיטות, א' שיטת רש"י והטור [והר"ן בשם אחרים] שכללם בחד שיטה, ועוד הביא שיטת הרמב"ם. והנה בדעת הטור ס"ל להב"י דאסור לראות הלקיטה אפי' מספק של מקצת נטיעות ילדות ומקצת נטיעות זקנות^{טז}. ובספק אם עברו על כל הכרם שנות ערלה ס"ל דאסור ללקוט ביד^{טז} [ואפשר דאסור גם לראות הלקיטה], והראיה לומר כן ביארתי בהערה. אבל בדעת הרמב"ם ס"ל להב"י דמותר אפי' ליקח ענבים שיצאו מברם ערלה כל זמן שלא ראה הלקיטה, וקראו לזה הב"י "ודאי ערלה", ופליגי האחרונים בכונתו, **אוצר החכמה** דאי ממש, וי"א^{טז} דר"ל שהוא קרוב לודאי.

ובשו"ע [סי' רצ"ד ס"ט] כתב ספק ערלה בא"י אסור ובחור"ל מותר, כיצד כרם **שיש בו** נטיעות של ערלה

צח. וגם לא ראה הערוה"ש דברי הישי"ש הנ"ל בסמוך, ועוד דכלא"ה ס"ל להערוה"ש כהרמב"ם דמותר ליקח ענבים היוצאים מברם של ערלה, וא"כ אין מדבריו ראייה לשיטת הטור שחולק על הרמב"ם, ואוסר. ואפי' את"ל דשייך לומר כדברי הערוה"ש, נראה להביא ראיה ברורה דהטור אוסר בספק קרוב לודאי, שהרי כתב בסי"א אבל ענבים הנמצאים טמונים בו [ר"ל בברם של ערלה] אסורין, שקרוב הדבר שגנבו ממנו וטמנה בתוכו, ודייק הערוה"ש דקרוב הדבר עדיין לא חשיב ודאי ממש, ופשוט דברי הטור נשמעת דמיירי בין בא"י בין בחור"ל, וא"כ לפי דברי הערוה"ש מוכח דאסור הטור בספק רחוק אפי' בחור"ל. והערוה"ש דחה זה, משום שהבין בדברי הטור בסי"ט דאפי' ספק כל דהו מותר בחור"ל, וממילא היה צריך לפרש דמה שכתב בסי"א מיירי דוקא בא"י ולא בחור"ל. אבל לפי מה שהוכחנו מלשון הטור ומדברי רוב מפרשי הטור, דבסי"ט לא התיר אלא ספק השקול, א"כ א"א לומר כדיתחי זה של הערוה"ש, שכודאי אין שום רמז כלל בסי"ט וסי"י דמתיר בספק כל דהו, ונמצא דמסתמית לשונו בסי"א מוכח דמיירי אפי' בחור"ל [ובפרט דבסי"ט וסי"י לא הרגיש דין א"י אלא דין חור"ל]. ויתר דברי הערוה"ש יתבאר במקומו בעת"י.

צט. כן מוכח מדברי הב"י אף שלא כתב כן בפירוש, דהנה שיטת הטור גבי כלאים היא, דהאי בחור"ל יורד ולוקט, היינו דוקא בספק כלאים, והרי הב"י כתב גבי ערלה דהא דיוורד ולוקט הוא יותר חמור מהא דיוורד ולוקט, ומה שכתב הטור בערלה לשון "שיוצע שבאו מאותו כרם" פי' הב"י דהיינו יורד ולוקט. נמצא דמה שכתב הטור "ובלבד שלא יראה שנבצרו נטיעות של ערלה" א"א לפרשו דמיירי בודאי, שאוסר לראות הלקיטה ממנו, דאין זה חמור יותר מכלאים שאסור ללקוט בו מן הספק, אלא ודאי מיירי בספק, דאף בזה אוסר לראות הלקיטה [וכגון שאינו רואה בדיוק מאיזו נטיעה הוא לוקט].

ק. הוא כ"ש מכלאים, ונשתקף בענין ראיית הלקיטה מהו, דהב"י לא כתב הדין של יורד ולוקט גבי הדין של כרם שכולו ספק, וגם בטור מוכח דהספק של כרם שכולו ערלה הוא יותר קל ממקצת נטיעות של ערלה.

קא. כן נראה מדברי הישי"ש [קידושין פ"ק סי' ע"ח] והב"ת.

קב. כן נראה מדברי הר"ם.

וענבים נמכרים חוצה לו, בא"י אסור, ובסוריא מותר, והוא שלא ידע שהובאו מאותו הכרם, ובחור"ל מותר אפי' יודע שהובאו מאותו הכרם, רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה עב"ל, ובס"י כתב כרם שהוא ספק ערלה, בא"י אסור, ובסוריא מותר, ואצ"ל בחור"ל עב"ל.

והנה כל מפרשי השו"ע^ק הסכימו דכיון דנקט לשון הטור "כרם שיש בו נטיעות של ערלה", מוכח דלא התיר אלא במקצת נטיעות של ערלה, ופסק דלא כהרמב"ם שהתיר אפי' ענבים היוצאים מכרם שכולו ערלה. וגם מוכח מדברי השו"ע דמיירי רק בספק השקול [כגון מחצה על מחצה], דבא"י אינו אסור אלא משום שהוא ספק ולא ודאי, וכמו שהוכחנו בלשון הטור^ק. אבל במה שסיים השו"ע "רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה" אין הכרח שאוסר לראות הלקיטה מספק ערלה כמו שיתבאר בהערה^ק, ובאמת פליגי האחרונים בזה. וי"א^ק דכיון שהעתיק לשון הטור מוכח דכוונתו כמו דעת הטור, ואסור לראות הלקיטה גם מן הספק, וי"א^ק דלא אסר אלא לראות הלקיטה מודאי ערלה. וגם בס"י פליגי האחרונים בכוונתו, וי"א^ק דאסור לראות הלקיטה מכרם שהוא ספק ערלה, וי"א^ק דמותר לראות אבל אסור ללקוט ביד, וי"א^ק דמותר גם ללקוט ביד. אוצר החכמה

והנה מכל האמור מבואר דדעת הב"י היא דאין להתיר אלא ספק השקול, ולא ספק כל דהו, לא מיבעיא לדעת האוסרין לראות לקיטת הספק או ללקוט מיד, דפשוט לפ"ו שאסור גם ספק כל דהו [וק"ו הדברים] אלא אף לפי החולקים בזה וסוברים דהתיר ללקוט ביד, אפ"ה אין להתיר ספק כל דהו, שהרי אין שום מקור

קב. ט"ז ס"ק ט"ז בסופו, ש"ך סק"כ, גר"א ס"ק ל"ג, ועוד. וראיתי בדרך אמונה הל' מע"ש ונט"ר פתיחה לדיני ערלה [ציון ההלכה ס"ק ל"ו] שכתב דלשון השו"ע הוא כלשון הרמב"ם, ולא ידעתי כותו בזה [ואפשר דלשון הבאר הגולה ס"ק כ"ה אטעיתיה, שכתב דהסעיף נלקח מדברי הרמב"ם, אבל באמת מיד אח"כ הביא על לשון השו"ע דברי הר"ן בשם אחרים, שהספק הוא אם נלקח מנטיעות של ערלה או של היתר בתוך הגן].

קד. דגם השו"ע משהו הספק בא"י ובחור"ל, וא"כ מאי דמתיר בחור"ל הוא מה שנחשב ספק בא"י, וכיון שבא"י רוב ערלה חשיב כודאי ולוקין עליו, ודאי לא הותר בחור"ל.

קה. דהנה הטור פסק בהל' כלאים דאסור ללקוט בידים מספק כלאים בחור"ל, אבל השו"ע בס"י רצ"ו סמ"ט פסק כהרמב"ם דמותר ליקח מירק היוצא מכרם שאין בתוכו אלא ירק שהוא ודאי כלאים, וא"כ אפי' חיטא דערלה חמור יותר מכלאים, מ"מ אין הכרח דאסור לראות הלקיטה מספק ערלה, וגם הא פ"י הבי" דדעת הרמב"ם דערלה שוה לכלאים, ולכן יתכן דבזה שוה ערלה לכלאים, דאין איסור אלא לראות הלקיטה מודאי ערלה אבל אם רואה הלקיטה מספק ערלה מותר, ובזה פליגי האחרונים, ובדלקמן.

קו. דברי חסודות [הל' ערלה ס"י ג'].
 קז. לבוש.

קח. דברי החמודות [הג"ל].

קט. כ"כ הלבוש לדינא [ויתכן שהוא רק לדעת הרמ"א].

קי. ש"ך ס"ק כ"א בדעת השו"ע, וכן למד בדעת הלבוש בפ"י דעת השו"ע.

לומר כן^ק, וגם מוכח מסי"א דאסר השו"ע ספק קרוב לודאי^ק, כמו שביארתי הכל בדעת הטור.

שיטת הרמ"א

הנה בד"מ כתב דהטור והרא"ש ס"ל דאסור ללקוט ביד מכרם שהוא ספק ערלה. ופשוט דכונתו בזה, שהרא"ש ס"ל דערלה חמור מכלאים, וכיון דגבי כלאים פסקו הרא"ש וטור דאסור ללקוט ביד מספק כלאים, וכמו שביארתי הכל לעיל בדעת הטור, א"כ כ"ש דגבי ערלה דעתם לאסור ללקוט ביד מכרם שהוא ספק ערלה. ולפי"ז פשוט דכשהשיג הרמ"א על השו"ע בס"ט, וכתב "וכ"ש שכרם שהוא ספק ערלה שהוא מותר", כונתו להתיר דוקא כשלא ליקט ביד, וכן פי' הש"ך בס"ק כ"א^ק.

אבל עי' בט"ז ס"ק ט"ו באריכות שפי' דבאמת בא הרמ"א להקל ולהתיר גם ללקוט ביד מספק ערלה, וכ"כ הבאר הגולה. אולם מדברי הרמ"א בד"מ הנ"ל מוכח דא"א לומר כן בדעת הרמ"א, שהרי כתב שם בהדיא דהטור אוסר בזה. ולכאנ"י היה אפשר לומר דהרמ"א פסק כדעת הגהות מרדכי שהביא שם ג"כ בד"מ, דס"ל דמותר ללקוט ביד מן הספק. אמנם זה אינו, חדא משום שהרמ"א נקט כסגנון לשון הטור, ומשמע שכונתו להביא דעת הטור, ועוד דהגהות מרדכי התיר אפי' ליקח מענבים היוצאים מכרם שכולו ערלה, והשו"ע חלק על זה [כמבואר בהדיא בלשונו], והרמ"א לא השיג על השו"ע בזה כלום, ומוכח דדעת הרמ"א לפסוק לגמרי כהטור וכמו שפי' בד"מ, דאסור ללקוט ביד מספק ערלה, וכמ"ש הש"ך הנ"ל.

ועלה בידינו דהרמ"א מסכים להב"י דאין להתיר אלא ספק השקול, וס"ל דאסור ללקוט ביד ולאכול מספק ערלה, וכ"ש שאסור לאכול מספק כל דהו או מרוב ערלה.

שיטת הרי"ש

עי' ביש"ש [קידושין פ"ק סי' ע"ח] באריכות, ואכתוב תוכן דבריו לדינא. לענין מחלוקת הרמב"ם והטור אם להתיר בענבים היוצאים מכרם שכולו ערלה או לא, פסק כהטור שאוסר, ועוד פי' דהטור משהו הספק של ספק כלאים בחו"ל [דהוא ספק השקול] עם הספק של ערלה בחו"ל. ולענין המחלוקת אם לגרוס יורד ולוקח או יורד ולוקט, מסיק דערלה חלוק מכלאים, דבערלה אסור לראות הלקיטה ובכלאים אסור ללקוט

אוצר החכמה

קיא. כמו שכתבתי בדעת הטור, אי דלא פסק הלשון "ודאח אסור ספיקא מותר", בי דפסק כהרא"ש והטור בסכ"ה דנוטע לרבים חייב בערלה ולא פטר בחו"ל, ומוכח דלא בכל מקום קי"ל כיחיד במקום רבים, והיינו משום דהכלל דכל המיקל ובר אינו מדין ספק, ג' דליבא היתר להתאכיל ודאי ערלה לתבירו שאינו יודע שהוא ערלה. קיב. דפסק כהטור דענבים הנמצאים בכרם של ערלה אסור, שקרוב הדבר שמאותו כרם נגנבו, ומוכח מלשונו דאינו אלא קרוב לודאי, ואפ"ה אסור, וממתימת לשונו מבואר דמ"רי בחו"ל. קיג. וכן מבואר בלבוש.

בִּיד, וּמִשְׁמַע בַּהֲדִיא דְּעִרְלָה חֲמוּר מִכְּלָאִים¹⁷. נִמְצָא דְּדַעַת הַיִּשׁוּשׁ לִדְיָנָא דַּאִין לְהַתִּיר אֵלָּא סַפֵּק הַשְּׁקוּל, וְאִף זֶה אֵינוֹ מוֹתֵר אֲלָא כְּשֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה הַלְקִיטָה, וְכִי־שׁ שְׁאוּסֹר בְּסַפֵּק כָּל דָּהוּ אוֹ בְּרוּב עִרְלָה.

אֲהִי"ח 1234567

שיטת הלבוש

עִי בַלְבוּשׁ סִי רִצִּיד סִיט סִי וְסִי"א שֶׁכָּתַב בַּהֲדִיא דְּכֶרֶם שֶׁהוּא כּוֹלֵו סַפֵּק עִרְלָה אֵין לְהַתִּיר אֲלָא אִם אֵינוֹ לּוֹקֵט בִּיד. וְנִמְצָא שֶׁמַּחְמִיר גַּם בְּסַפֵּק הַשְּׁקוּל, וְכִי־שׁ שְׁאוּסֹר בְּסַפֵּק כָּל דָּהוּ אוֹ בְּרוּב עִרְלָה¹⁸.

שיטת הרברי חמורות

עִי בְּדִבְרֵי חֲמוּדוֹת [הִל' עִרְלָה סִי ג], וְתוֹכֵן כּוֹנְנֵו הוּא, דְּלִדַּעַת הַשׁוּי"ע אִסּוּר לִרְאוֹת הַלְקִיטָה מִסַּפֵּק עִרְלָה, בֵּין בְּסַפֵּק שֶׁל מִקְצַת נִטְיַעוֹת שֶׁל עִרְלָה וּמִקְצַת שֶׁל הֵיתֵר, בֵּין בְּסַפֵּק אִם עֲבָרָו עַל כָּל הַכֶּרֶם ג' שָׁנִים אוֹ לֹא. וְכִיֵּן דְּמַחְמִיר גַּם בְּסַפֵּק הַשְּׁקוּל לְאַסּוּרֵו אִם רוֹאֶה הַלְקִיטָה מִן הַסַּפֵּק, כִּי־שׁ שְׁאוּסֹר בְּסַפֵּק כָּל דָּהוּ אוֹ בְּרוּב עִרְלָה. **אוצר החכמה**

שיטת הדרישה

עִי בְּדִרִישָׁה [סִי רִצִּיד סִק"ה] שֶׁכָּתַב בְּדַעַת הַטּוֹר דֹּאפִי אִם לִיכָא בְּכֶרֶם וְדֹאֵי עִרְלָה [כְּגוֹן מִקְצַת נִטְיַעוֹת עִרְלָה וּמִקְצַת הֵיתֵר], אֲלָא כָּל הַכֶּרֶם סַפֵּק עִרְלָה אִם עֲבָרָו עֲלֵיו ג' שָׁנִים אוֹ לֹא, אִפִּי"ה אִם הוּא רוֹאֶה שְׁעִכּוּ"ם בּוֹצֵר מֵאוֹתוֹ סַפֵּק אִסּוּר לִיקַח מִמֶּנּוּ עִכִּיד. וְכִיֵּן שְׁאוּסֹר אִפִּי בְּסַפֵּק הַשְּׁקוּל אִם רוֹאֶה הַלְקִיטָה מִן הַסַּפֵּק, כִּי־שׁ שְׁאוּסֹר בְּסַפֵּק כָּל דָּהוּ אוֹ בְּרוּב עִרְלָה.

שיטת הב"ח

הֵנָּה גַּם הַבִּי"ח כָּתַב בְּדַעַת הַטּוֹר דֹּאסּוּר לֹאכּוֹל אִם רוֹאֶה הַלְקִיטָה מִסַּפֵּק עִרְלָה¹⁹, וְאִ"כ מִשְׁמַע לְכֹאו' דְּדַעַתוֹ לֹאסּוּר גַּם סַפֵּק כָּל דָּהוּ אוֹ בְּרוּב עִרְלָה. אֲלָא דִּקְשָׁה מִסּוּף דְּבִרֵי הַבִּי"ח, שְׂאֲחֵר שֶׁהֵבִיא דְּבִרֵי הַרַמְבַּ"ם וּפִירֵשׁ דַּעַתוֹ [דְּמַתִּיר רַק בְּסַפֵּק רַחוּק וְלֹא בּוֹדֵאֵי עִרְלָה], כָּתַב וְז"ל הַלֵּכֶךְ דְּבִרֵי רַבֵּינוּ בַּהֲבֵנַת הַסּוּגִיא, וּפִירֵשׁ

קִיר. הֵינּוּ מִמֶּה שֶׁכֹּאמַר דְּבִרֵי הַעֲנִיִּק דְּבִרֵי הַר"ן בְּשֵׁם הָאֲחֵרִים, דְּפִי בַּהֲדִיא דְּעִרְלָה חֲמוּר מִכְּלָאִים, וְיוֹרֵד וְלֹקֵט הוּא חֲמוּרָא, וְיוֹרֵד וְלֹקֵט הוּא קוּלָא, וְכִשְׁאֵר דְּבִרֵי לֹא חֵלֵק עַל זֶה.

קִטו. גַּם שְׂאֵר הַהוֹכָחוֹת שֶׁכָּתַבְתִּי בְּדַעַת הַבִּי"ח וְהַרַמְ"א קִיַּיְמוֹת בְּדַעַת הַלְבוּשׁ.

קִטז. דֹּאֵהָא דְּכָתַב הַטּוֹר יִרַק שְׁלֹא יִרְאֶה שְׁנִבְצָרוּ מִנְטִיַעוֹת שֶׁל עִרְלָה" סִי יִרְ"ל רַק שְׁלֹא יִרְאֶה שְׁנִבְצָרוּ מִנְטִיַעוֹת שְׂאִפְשֵׁר שֶׁהֵן שֶׁל עִרְלָה". וְגַם בַּהֲמַשֵּׁךְ דְּבִרֵי פִי הַבִּי"ח וְסַפֵּק עִרְלָה חֲמוּר יוֹתֵר מִסַּפֵּק כְּלָאִים, הַסַּפֵּק כְּלָאִים [דְּהֵינּוּ סַפֵּק אִם נִזְרַע בְּאִיסּוּר, שֶׁהוּא סַפֵּק הַשְּׁקוּל] מוֹתֵר גַּם לִרְאוֹת הַלְקִיטָה, וְאֵילוּ גְבִי סַפֵּק עִרְלָה [כְּגוֹן סַפֵּק אִם עֲבָרָו עַל הַכֶּרֶם ג' שָׁנִים] מְבֹאֵר בְּלִשׁוֹנוֹ דֹּאסּוּר גַּם לִרְאוֹת הַלְקִיטָה.

והרמב"ם הוא עיקר, וא"א לפרש שום היתר אלא בדאיכא ספק, ואפי' הוא ספק רחוק, אבל לא ודאי ערלה וודאי כלאי הכרם, וכך הוא משמעות לשון השו"ע, וכך פסק בתשובה שהובאה במרדכי כו', והכי נקטינן עכ"ל, ומשמע דאתא למימר דלכו"ע אף ספק כל דהו מותר, וזה סותר למאי דמשמע מתחילת דבריו, דס"ל בדעת הטור²⁷ דאין להתיר אלא ספק השקול. ועוד קשה על דברי הב"ח, איך כלל בחדא מחתא הטור, ורש"י, והרמב"ם, והשו"ע, והמרדכי, הלא הטור, ורש"י, והשו"ע אסרו בהדיא ליקח מכרם שכולו ערלה, וא"כ לדעתם **אוצר החכמה!**

ונראה דצ"ל דלעולם לא כיוון הב"ח להשוות כל הדעות בזה ממש, דבאמת לפי הטור ודעימיה אין להתיר ספק כל דהו, וכל כונת הב"ח אינה אלא לבאר דאין להתיר בודאי ערלה וכלאים, שבוה הכל מורים כיון דלכו"ע בעינן עכ"פ ספק כל דהו להתיר.

עלה בידניו דהב"ח ס"ל בדעת הטור [והשו"ע] דאין להתיר אלא ספק השקול באופנים מסוימים, ובדעת הרמב"ם מותר אפי' ספק רחוק, אך לא הכריע הב"ח ביניהם [ואינו מבואר בדבריו אם רוב ערלה שוה לספק רחוק ומותר להרמב"ם, או דחמור ממנו].

שיטת הט"ז

ע"י היטב בט"ז [סי' רצ"ד ס"ק ט"ו], ובתוך דבריו כתב וז"ל א"כ כל שאין ודאי ערלה אין מקום להחמיר והיתר גמור יש בדבר עכ"ל, עוד כתב וז"ל דודאי כיון דק"ל הל"מ נאמרה להקל בספק, ודאי כל ספק שבעולם מותר וכו', וק"ל מכלאים עכ"ל. ומבואר לפנינו דהט"ז התיר כל ספק ערלה, וגם מיקל בערלה גבי ערלת חר"ל יותר מבכלאים, והרבה דייקו בלשונו שמתיר כל ספק כל דהו ואף רוב ערלה, כיון שאינו ודאי גמור ממש.

ונלעג"ד דזה ודאי אינו, חדא ממה שלא הביא הט"ז שום מקור לדבריו אלא מלשון הגמ' דספיקו מותר, ואין בכלל זה אלא מה שנחשב ספק לגבי שאר דיני התורה [כגון ספק טומאה ברה"י וברה"ר וכדומה], אבל לא כל דבר שיש לו מכריע [כגון קרוב לודאי ורוב], ומלשון הט"ז ג"כ מבואר דלא התיר אלא ספיקות, וספק שיש לו מכריע נחשב כודאי²⁸. ועוד הרי בס"ק י"ז בענין ענבים שנמצאו טמונים בכרם של ערלה, סתם כסתימת הטורש"ע דאסור משום דקרוב הדבר שגנבום ממנו [ופי' דהוא סברא חזקה יותר מקרוב, ולכן מועיל גם נגד רובא דעלמאן], ומבואר דגם בחו"ל יש לאסור במקום שיש מכריע, אף שאינו ודאי גמור. וממילא גם להט"ז, ספק קרוב לודאי ורוב ערלה אסורים, וככל המון הפוסקים האחרים.

ק"ו. וגם בדעת רש"י פ"י הב"ח שלמד כהטור, דאסור לראות הלקיטה מספק ערלה.

ק"ח. כן הוא לשון חוסי' ר"ד [כתובות דף ט"ז ע"א לענין ספק טומאה].

אך לענין עיקר שיטת הט"ז, הנה יצא לחדש מספק ערלה בחז"ל קיל טפי מספק כלאים, ולכן אף דאסור ללקוט ספק כלאים ביד, אבל ספק ערלה מותר אפי' ללקוט ביד, והעמים שיטתו בלשון הטור, והרמ"א, והמרדכי. והנה כבר הבאנו למעלה [בפתיחה לדברי הפוסקים] דכל הראשונים שפירשו הסוגיא דקידושין כתבו דערלה חמור מכלאים, וכן הוא דעת הרא"ש בהל' ערלה [סי' א'], וא"כ קשה מאד לפרש דעת הטור להיפך מדעת אביו וכל הראשונים. וגם בדעת הרמ"א א"א לומר כהט"ז דמותר ללקוט בידים מספק ערלה, דהרי כתב בהדיא בד"מ דלהטור והרא"ש אסור ללקוט ביד מספק ערלה, וכן נראה מסקנתו בד"מ שם^ט. ואפי' בדעת המרדכי המיקל בהדיא ללקוט ביד מספק ערלה, אין הכרח לפרש כדברי הט"ז, די"ל דס"ל דמותר ללקוט ביד מספק כלאים, וכדעת הב"י בשיטת המרדכי, והרמב"ם, ועוד ראשונים^ק. ועכ"פ דברי הט"ז הם נגד דעת הראשונים, וגם קשה להולמם, וגם מבואר מכל השיטות שהבאנו שהוא דעת יחידאה בין שאר הפוסקים.

אח"כ 1234567

ועלה בדינו דהט"ז מתיר כל ספק השקול [וכל ספק שאין לו מכריע, והיינו דחשיב ספק בשאר דיני התורה], ואוסר ספק קרוב לודאי ורוב ערלה. ולמעשה אין לסמוך על הט"ז בפירוש הסוגיא, שהוא שיטה יחידאה נגד כל הראשונים הנמצאים לפנינו.

שיטת הש"ך

ע"י בש"ך [סי' רצ"ד ס"ק כ"א], והנה פי' דנחלקו הב"י והרמ"א בלוקח מכרם שכולו ערלה [כגון ספק עברו עליו ג' שנים או לא], אם מותר ליקח ביד או לא, דהב"י מתיר והרמ"א אוסר. נמצא דס"ל לדעת הרמ"א אנו מחמירין בספק השקול לאסור לקיטה בידים, וכ"ש דאוסר בספק כל דהו וברוב ערלה^{קכ}.

ק"ט. ואף שהביא מן המרדכי שמתיר ללקוט בידים מספק ערלה, הא מבואר במרדכי דס"ל דמותר ליקח מענבים היוצאים מכרם של ערלה, ומשום זה התיר ללקוט בידים מספק ערלה [דכ"ש הוא, אם מותר ליקח מספק רחוק כ"ש שמותר ללקט בידים מספק השקול], והרי הרמ"א הסכים להשו"ע ראין להתיר ליקח מענבים היוצאים מכרם שכולו ערלה, וא"כ מוכח דלא פסק כדעת המרדכי.

קכ. ומה שכתב הט"ז "והנה בספק כלאים לכל הדעות בגמ' אסור ללקוט ביד" תמוה, דלפי הב"י בדעת הרמב"ם ועוד ראשונים [ע"י לעיל בפתיחה לדברי הפוסקים שהבאתי מכמה ראשונים שהסכימו לזה] לא אסרו ללקט אלא מודאי כלאים, ולא איירד בספק כלאים כלל. ולפי' ליכא ראייה דהמרדכי מיקל בערלה יותר מכללאים, ואורבה בהגה"ה השניה שבסי' תק"כ מבואר דמשהו כלאים וערלה. אך אין זה ראייה גמורה לדעת המרדכי, כיון ששם פסק כמ"ד יורד ולוקט, ובהגה"ה הראשונה פסק כמ"ד יורד ולוקט.

קכא. ואין שום רמז בלשון הש"ך דהב"י תולק על הרמ"א לענין ספק כל דהו, וגם כל ההוכחות שכתבתי בדעת הב"י עצמו קיימות לדעת הש"ך בדעת הב"י.

הבאר היטב [ס"ק י"ב] העתיק פי' הש"ך במחלוקת הב"י והרמ"א [ולא העתיק דברי הט"ז שפי' והרמ"א מתיר ללקוט ביד מספק ערלה]. נמצא דס"ל דאין להתיר אלא ספק השקול באופנים מסוימים, ואין להתיר בספק כל דהו או ברוב ערלה.
[ע"ע שם]

שיטת הגר"א

הגר"א בס"ק ל"ד פי' בדעת השו"ע דמותר ללקוט ביד מכרם שכולו ספק ערלה [כגון ספק עברו עליו ג' שנים], אבל בכרם שיש בו נטיעות של ערלה אוסר ללקט בידים אפי' אם אינו יודע איזהו של ערלה ואיזהו של היתר, משום דחמור היכא דאיתחזק איסורא^{קכ}. ומבואר מדברי הגר"א דמתמיר [לדעת השו"ע] אפי' בספק השקול, וכ"ש דאוסר ספק כל דהו ורוב ערלה. וכן מוכח מהא דסי"א דענבים הנמצאים בכרם שכולו ערלה אסורים בחו"ל משום שקרוב הדבר שנגבום ממנו, והסכים הגר"א לזה בס"ק ל"ו, ומבואר דאפי' ספק קרוב לודאי אסור בחו"ל.

והנה בס"ק ל"ג הביא הגר"א שיטת רש"י והטור והר"ן בשם אחרים, שפי' מתני' דספק ערלה דמיירי בכרם שיש בו נטיעות של ערלה ושל היתר, וגם הביא דעת הרמב"ם והמרדכי דמתירים אפי' בענבים הנמכרים בכרם שכולו ערלה כיון דיש להסתפק אם באו מכרם זה, והביא הגר"א סמך לדעת הרמב"ם מן הירושלמי [וכבר הבאנו דהרש"ס שם גרס גירסא אחרת], ולא הכריע בזה בפירושו. אמנם אפי' לדעת הרמב"ם, ס"ל להגר"א דבספק של ענבים הנמצאים בכרם של ערלה [סי"א] אסור בחו"ל משום שהוא קרוב לודאי^{קכ}, ולפי"ז צ"ל דמחלק בין ענבים הנמכרים תוך כרם של ערלה לענבים הנמצאים בכרם של ערלה, דענבים הנמכרים תוך כרם של ערלה חשובין להו ספק, וענבים הנמצאים בכרם של ערלה חשובין להו קרוב לודאי^{קכ}.

קכ. דהא ס"ל דמה שכתב השו"ע ובלבד שלא יראנו לוקט מנטיעות של ערלה, פירושו שלא יראנו לוקט אפי' מספק [וכגון שאינו יודע איזהו ערלה], ומוכרח דס"ל דמיירי בספק השקול [כגון מחצה על מחצה], דהא פי' הכל החילוק בין כרם שיש בו מקצת נטיעות של ערלה וכרם שכולו ספק הוא, דביש בו מקצת נטיעות של ערלה איתחזק איסורא.
קכג. כמו שהביא בסוף פ"ק ל"ג.

קכד. ולא ביאר הגר"א טעם החילוק בזה, ונלענ"ד לבאר, דבנמצאים בכרם י"ל דהמוכר הביא הענבים ממקום אחר [כגון להשביח מקחו ולומר שבאו מכרם זה, או מטעם אחר], אבל בנמצאים בכרם, דהיינו שנגבבו ונטמנו בכרם, סברא אלימחא היא שטמנום הגנבים בכרם שנגבבו משם, ולא הביאום מכרם אחר שמשם נגבבו [דמה להם לגנבים בצדה הזאת, כיון דממ"נ יהיו הענבים טמונים בכרם שאינו שלהם]. ועוד נלענ"ד דהגר"א ס"ל דספיקו של הרמב"ם, דהיינו ענבים הנמכרים בכרם שכולו ערלה, חשיב ספק לשאר דיני התורה [כגון ספק טומאה ברה"י].

ועלה בדינו דהגר"א ס"ל בדעת השו"ע דאין להתיר אלא ספק השקול באופנים מסוימים, וברעת הרמב"ם מתיר אפי' ספק של ענבים הנמכרים חוץ מכרם של ערלה, ולא הכריע הגר"א בין הדעות. ולכו"ע ס"ל להגר"א דספק קרוב לודאי אסור, וכ"ש רוב ערלה.

שיטת החכמת אדם

כתב החכמת אדם [שערי צדק פ"ו אות ב'] וז"ל ולא מיבעיא בזה [היינו מה שהביא באות א'], דעכ"פ יש שם גם ערלה, דאסור ללקוט ביד, אפי' אם הוא ספק אם יש בהם כלל נטיעות של ערלה, אלא שיש שם נטיעות רכות מאוד (כן נ"ל, דאי [לא] כן למה נחזיק איסור), אפי"ה לא ילקוט הישראל ביד, אלא כשרואה שהעכ"ם בוצר מותר, ובא"י אפי' זה אסור, ובסוריא מותר עכ"ל. ומבואר מדבריו דבספק השקול אם עברו על הנטיעות ג' שנים, החמיר שלא ילקוט ביד [ופשוט שאין לדחות נטיעות רכות מאוד הן כספק קרוב לודאי, והא כתב בפירוש דבלא זה ליכא ספק כלל, משמע דזה לא הוי אלא קצת ספק, ועוד הא חשיב זה חידוש שאסור בא"י]. וכיון שהחמיר החכמת אדם אפי' בספק השקול, פשיטא דדעתו לאסור ספק כל דהו ורוב ערלה, אה"ח 1234567

אוצר החכמה

שיטת הערוה"ש

הנה שיטת הערוה"ש בפ"י רצ"ד [ס"ה, ס"ב-ס"ו] היא דההלל"מ התירה כל ספק כל דהו, ואפי' רוב וקרוב לודאי, ודלא ככל הפוסקים הנ"ל. ואריך בדבריו לדקדק בהם היטב עד מקום שידי מגעת בעזה"י.

כתב בס"ה וז"ל אלא דבערלה יש קולא לענין ספק ערלה דבחור"ל מותר, וכך נאמרה מפורש ההלל"מ דרק ודאי ערלה אסור בחור"ל ולא ספק ערלה, וזה א"ש לשיטת הפוסקים דכל ספק אסור מן התורה, ולהרמב"ם וסיעתו דסבירי דכל ספק מותר מן התורה, וא"כ למאי נאמרה על ערלה, ה"פ דכל ספק שמותר מן התורה בכל האיסורים אינו אלא בספק גמור, אבל ספק הקרוב לאיסור יותר מלהיתר, ודאי אסור מן התורה כמובן, ובערלה נאמרה ההלכה דאפי' איזה ספק שהוא, ואפי' לעשות ספק מותר (ר"ן שם) עכ"ל.

הנה הביא הערוה"ש מהר"ן ליישב שיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, דמ"מ בענין הלל"מ להתיר ספק כל דהו. ואישתמיטתיה שהרשב"א בתורת הבית [הובא לעיל בביאור שיטות הראשונים] יישב שיטת הרמב"ם באופן אחר, ולפי דבריו ליכא להתיר ספק כל דהו [וע"ע לקמן].

עוד כתב הערוה"ש בס"ב [אחר שהביא לשון השו"ע סי' רצ"ד ס"ט וס"י ופי' דבריו] וז"ל ויראה לי דבחור"ל אפי' רוב נטיעות של ערלה ומיעוטן שאינו של ערלה מותר כיון שיש איזה צד ספק, כמ"ש שם [בס"ה] עכ"ל. ויש להעיר בדברי הערוה"ש, דמשמע דדוקא משום דיש איזה צד ספק מותר, והא בכה"ג יש לחשב הנטיעות כקבוע דהו כמחצה על מחצה, וצ"ע. ועוד יש להעיר, דפשוט דאין כונת השו"ע בדברי

הערוה"ש, דהא השו"ע משה הכרם של ספק ערלה בא"י להכרם של ספק ערלה בחו"ל, וכיון דבא"י לא מיירי ברוב ערלה [דא"כ הוי ודאי ולא ספק] כמו כן בתנ"ל [ובמ"ש למעלה בשיטת השו"ע], ודלא כדמשמע מדברי הערוה"ש דנקט דמיירי אפי' ברוב ערלה.

אוצר החכמה

עוד כתב הערוה"ש בסי"ג וז"ל וזה שכתב [השו"ע] בס"י כרם שהוא ספק ערלה וכו', ואצ"ל בחו"ל, ביאור דבריו, דאם כל הכרם הוא ספק ערלה מותר להישראל בעצמו ללקוט הפירות מהאילנות כיון שהוא ספק ערלה וההלכה נאמרה שספק מותר בחו"ל, והטור שכתב כרם שיש בו נטיעות של ערלה וכו', רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה, ואצ"ל כרם שהוא ספק ערלה שהוא מותר עכ"ל, ואין כונתו דגם בספק ערלה הדין כמו מהקודם, שלא ילקט בעצמו, שאין זה סברא כלל ואיזה טעם יש בזה, אלא שלא חש להאריך, וכונתו ג"כ דספק ערלה פשיטא דמותר ואף ללקוט בידים (וכ"כ הט"ז ס"ק ט"ו, וכן משמע מהב"י והב"ח שלא כתבו לחלק), וכן פסק המרדכי מפורש כן עיי"ש עכ"ל הערוה"ש. ועי' גם בסי"ד שהביא דעת הדיישה והש"ך שאסרו ללקוט ביד, וחלק עליהם.

והנה כל דברי הערוה"ש בסעיפים אלו בנויים על שיטתו דההלל"מ התירה כל ספק כל דהו [וכמו שהדגיש זה בסי"ד], ולא דקדק כלל בדעת שאר הפוסקים בזה, דהרי ברור שהב"י והב"ח הבינו בדעת הטור דאסור ללקוט ביד מספק ערלה, שכתבו בהדיא דערלת חו"ל חמור בזה מכלאים, ובסי' רצ"ו הרי אסור הטור ללקוט ביד מספק כלאים. וגם הד"מ כתב כן מפורש בדעת הטור, וכן מבואר גם משיטת הרא"ש שהחמיר בערלה יותר מכלאים, והרי אסור ללקוט ביד מספק כלאים וכ"ש בספק ערלה. ומה שכתב הערוה"ש הרבה פעמים דאין סברא להחמיר בזה, הוא דבר תמוה, אמאי לא זכר דברי כמה ראשונים שמבואר בדבריהם שלא התירו בחו"ל אלא ספק השקול. עכ"פ מאחר שמה שכתב הערוה"ש בדברי הפוסקים אינו נכון כלל, וגם אישתמיטתיה דברי הראשונים שאסרו ללקוט ביד, ודאי א"א לסמוך על דבריו בסעיפים אלו. ולענין הראיה מהמרדכי, עי' לקמן מה שכתבנו בזה, דהמרדכי הולך לשיטתו שפי' המשנה של ספק ערלה בכרם שכולו ערלה, ואנן לא קי"ל כותיה.

ועי' בסט"ז שהתיר הערוה"ש לקנות מענבים הנמכרים חוץ מכרם שכולו ערלה משום שכן כתבו הרמב"ם והמרדכי, והכריע הערוה"ש כן מלשון הירושלמי. והנה כל דבריו בזה הם לפי שיטתו שהתיר כל ספק כל דהו, אבל באמת כבר נפסק בהשו"ע ובכל נושאי כליו [רק הגר"א לא הכריע בפירוש], דלא כהרמב"ם. וגם אין ראיה מן הירושלמי כלל, דהא הר"ש סיריליאז הביא גירסא אחרת שהיא כדעת הטוש"ע, וכיון דליכא ראיה מן הירושלמי, ודאי א"א לזוז מדברי השו"ע והפוסקים.

עוד כתב הערוה"ש בסי"ז וז"ל כתבו הטוש"ע ס"א חבית של יין הטמונה בכרם של ערלה מותר, שאין הגנב גונב מכרם זה וטומן בתוכו, אבל ענבים הנמצאים טמונים בו אסורים שקרוב הדבר שגנבם ממנו וטמנם בתוכו עכ"ל, וכ"כ הרמב"ם שם וכו', והקשו עליהם דדין זה הוא בב"ב (כ"ד ע"א), ולפי מסקנא דשם

דקי"ל כר' חנינא דרוב וקרוב הלך אחר הרוב, גם ענבים מותרים דאזלינן בתר רובא דעלמא שאינם ערלה, והרא"ש באמת פסק שם כן (רש"ל ודרישה), ויש שתירצו דאע"ג דהלכה כר' חנינא מ"מ מלשון הש"ס שם שאומר אבל ענבים איצנועי אצנועי בגויה, משמע שהאמת כן, וסברא גדולה היא שגנובם מכרם זה (ט"ז ס"ק י"ז ולח"ט), והנה אפשר לומר כן, ובעיקר הדבר נלענ"ד דאין כאן מחלוקת כלל, דודאי בחור"ל שאיזה ספק שהוא מותר, ודאי מותרים הענבים, וככה"ג מיירי הרא"ש, דשם אינו עוסק בדיני ערלה בהפריש שבין א"י לחור"ל, והרמב"ם והטוש"ע בכאן שכתבו דיני ערלה בא"י ובסוריא ובחור"ל כונתם כאן על א"י, ולא חשו להאריך ולבאר דבחור"ל מותר, שממילא מוכן ממ"ש מקורם (וכזה א"ש דאין לא היה הטור מוזכר דעת אביו ודו"ק) עכ"ל.

והנה ראשית כל ¹¹³⁴⁵⁸⁷צריכים לדעת דהרבינו יונה כב"ב [דף כ"ד ע"א] כתב בפירושו דההיא עובדא דגמ' שם מיירי בחור"ל, וכתב בתיווך בתורא דאפי' לר' חנינא דהולך בתר רוב, כאן אין הולכים בתר רובא דעלמא דיותר יש לתלות שבאו הענבים מכרם זה, נמצא דעכ"פ יש לנו בודאי אחד מן הראשונים שסובר דהענבים הנמצאים בכרם אסורים בחור"ל ולא אמרינן דחשיב ספק ערלה שמותר. ועוד היות שביארנו בדעת הטוש"ע שאין מתירים אלא ספק השקול, ואין שום רמז דמתירים בספק כל דהו, א"כ א"א לומר דממילא מוכן דספק זה של הענבים הנמצאים בכרם הוא מותר בחור"ל [רק להרמב"ם מסתבר לומר כן], וממילא הדרינן להפשטות דמיירי גם בחור"ל, ובפרט שהטור האריך לפרט דינו של חור"ל בס"ט יותר מדינו של א"י. ומה שהוכיח הערוה"ש כדבריו ממה שהשמיט הטור שיטת אביו הרא"ש, לא הועיל בזה כלום, דהא גם ברמזים השמיט הטור דין זה, ולא שיך לומר שם כדברי הערוה"ש, ומוכח דהאמת הוא שהטור לא היו לו דברי הרא"ש הנמצאים לפנינו [או שידע שחזר בו הרא"ש], ולכן פסק כדברי רבינו יונה במסקנתו, וכדרכו בכמה מקומות.

אוצר החכמה

היוצא מכל זה, דאף שאמת הוא דהערוה"ש התיר אפי' ספק כל דהו, מ"מ דעת כל הפוסקים בשו"ע דלא כדבריו, וגם משמע מדבריו שלא ירד לסוף דעת הפוסקים האלו, וגם אישתמיטתיה דברי הראשונים שהם כהדיא כהפוסקים, וא"כ אין לסמוך על דבריו כלל, ובפרט בדין דאורייתא.

דעות עוד אחרונים בדין ספק כל דהו ורוב ערלה

א] בחי' מהרי"ט [קידושין דף ל"ו ע"ב] נקט בפשיטות דרוב ערלה מותר, והקשה על התוס' שאוסרים [וע"ע בשו"ת מהרי"ט ח"ב יו"ד סי' א' סד"ה וכל מה שהוכיח].

ב] הצ"ח [ברכות דף ל"ו ע"א] כתב בדעת הרמב"ם [דס"ל דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא] דרוב ערלה מותר, והביא סמך לזה ממאי דקי"ל כדברי המיקל, וצ"ע אם כתב דבריו להלכה.

ג] השיבת ציון [סי' מ"ט] הביא דברי אביו [הצ"ח] הנ"ל, לסייע מה שרצה להתיר ספק ערלה אפי' נגד

חזקת איסור, ואינו ברור אם כונתו לפסוק כסברת אביו או רק להביאם לסיוע [נדעכ"פ יודו כו"ע במקום חזקת איסור].

[ד] הפני" [ברכות דף ל"ו ע"א] פי' בדעת רש"י והקדמונים [הטוש"ע וכל הפוסקים] דלא הותר אלא ספק השקול, אבל הרמב"ם חולק. ומבואר בלשונו דנקט דק"ל כדעת רש"י והקדמונים.

[ה] המקנה [קידושין דף ל"ו ע"ב] פי' דהתוס' שאסרו רוב ערלה ס"ל כדעת החולקים על הרמב"ם [הטוש"ע] שפירשו מתני' דספק ערלה דמיירי בכרם שיש בו נטיעות של ערלה ושל היתר, דלדידהו לא הותר אלא ספק השקול [ואף דלא הכריע המקנה להלכה, פשוט דק"ל כדעת הטוש"ע].

[ו] רעק"א [כו"ח תניינא, כרם נטעי שלמה סי' ח'] כתב דרוב ערלה אסור לכו"ע, דלענין הלל"מ רוב חשיב כודאי [ולא דמי למעשר בהמה דס"ל להשטמ"ק דלא אזלינן בתר רוב לענין עשירי ודאי, דשאני התם דנדרש מקרא].

אוצר החכמה

[ז] החת"ס [שו"ת חת"ס יו"ד סי' רפ"ו] כתב דאין הכרח שהרמב"ם מתיר ספק כל דהו, ולכן אין בידנו להתיר ספק הרגיל וההווה [היינו קרוב לודאין] אפי' במקום הפסד. והפ"ת [סי' רצ"ד סק"ט] הביא דבריו.

[ח] הש"ש בשמעתא אי' [פ"א ופ"ב] כתב דאין להתיר אפי' להרמב"ם אלא ספק השקול היכא דאיכבץ איסורא [וכיוון להרשב"א] ולא רוב או ספק חסרון ידיעה. ובשמעתא ב' [פט"ו] פי' דרובא דאיתא קמן מותר בממזר [ומשמע דה"ה בערלה] ולא רובא דליתא קמן.

[ט] המנ"ח [מצוה רמ"ו] דייק בהר"ן דרוב ערלה מותר כמו קרוב לודאי, ופי' הטעם דקרוב חשיב ספק ע"פ השטמ"ק בב"מ דף ו' ע"ב [ועי' במצוה ש"ס ותק"ס שהביא דברי הי"ש דרובא דליתא קמן חשיב ודאי אפי' לפי השטמ"ק], וסיים לעיין בסי' רצ"ד לענין יורד ולוקט [ופשוט דכונתו שאין לפסוק ההלכה אלא מתוך דברי הפוסקים שם, ולא מדיוק הנ"ל בהר"ן].

[י] האבג"ז [אה"ע סי' י"ז י"ח י"ט] נקט דרוב ערלה מותר [והוכיח כן ממאי דהלכה כדברי המיקל אפי' יחיד במקום רבים], ופי' הטעם משום דלא נאסר אלא הידוע לו, כדמוכח מדין ספק לי ואנא איכול [ואישתמיטתיה פלוגתת הראשונים והאחרונים בזה, וגם בדין כל המיקל].

[יא] שו"ת דמשק אליעזר [צוקער, יו"ד סי' י"ד] הכריע כהב"ח והט"ו להתיר ספק כל דהו [ועי' מה שכתבתי בדבריהם], ואעפ"כ לא פשיטא ליה להתיר רוב ערלה [וסיים דאינו עומד בהענין].

[יב] השערי ישר [ש"א פ"ו] מסיק למעשה דאין להקל בכל ספק שאינו ספק השקול.

[יג] התורת הארץ [פ"א אות ו'-ט"] כתב בשיטת רש"י [שהיא כהטוש"ע] דרוב ערלה תלוי במחלוקת תוס' והשטמ"ק בב"מ דף ו' ע"ב אם רוב חשיב כודאי [ועי' מה שכתבתי בשיטת הטוש"ע דפשוט דרוב ערלה